

УДК 378.147

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2024-109-2-159-171>

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ДІАЛОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЯК УМОВА ЇХНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

С. С. Рашидова

ORCID 0000-0002-2573-4276

А. Е. Солянік

ORCID 0009-0009-5517-2831

У статті визначені поняття діалогу, культури діалогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу, обґрунтована актуальність проблеми розвитку культури діалогічної взаємодії у майбутніх викладачів, які нині є студентами педагогічних спеціальностей. Дослідження показують, що сучасна модернізована система освіти вимагає від них не лише міцної теоретичної бази знань, а й вміння ефективно взаємодіяти, формувати стійкі міжособистісні відносини та продуктивну професійну взаємодію. Проведене анкетування підтвердило необхідність формування культури взаємодії, інтерес студентів та викладачів до діалогу, потребу в удосконаленні діалогічної взаємодії в освітньому процесі вишу та в позааудиторній діяльності.

Для покращення реального стану рівня культури діалогічної взаємодії та з метою продуктивної, ефективної взаємодії в процесі професійного становлення і зростання педагогам пропонується використовувати інтерактивні методи навчання та збільшити роль методик фасилітації в освітньому процесі, що допоможе підвищити інтерес і мотивацію студентів до навчання та розвинути практичні навички і компетентності організатора, комунікатора, фасилітатора тощо, необхідні для подальшої професійної діяльності в якості педагога.

Ключові слова: діалог, діалогічна взаємодія, культура діалогічної взаємодії, педагогіка партнерства, інтерактивні методи навчання, фасилітація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема формування у майбутніх педагогів культури діалогічної взаємодії в

освітньому процесі є надзвичайно актуальною в сучасну епоху цифровізації та підвищення доступності інтернет-ресурсів. Відкритий та прозорий обмін думками або ідеями як між викладачем та студентами, так і між здобувачами вищої освіти сприяє активному розвитку комунікативних навичок, а також формуванню толерантного ставлення до себе та оточуючих. Ефективне навчання майбутніх педагогів містить в собі не тільки технічні та технологічні аспекти освітнього процесу, але й методи ефективної взаємодії та побудови комфортних, довірчих відносин суб'єктів освітнього процесу. Відповідно до сучасних вимог до освітнього процесу значна увага приділяється індивідуальній траєкторії кожного студента, з урахуванням особливостей і потреб, та створенню персоналізованого формату навчання, що є неможливим без високого рівня культури діалогічної взаємодії.

На етапі втілення ідей в реальні практики залишається високою актуальність їхнього оновлення. І через те, що саме діалогічна взаємодія є однією з основ і умов педагогічного процесу і професійного становлення, виникає необхідність у перегляді підходів до формування її культури у майбутніх викладачів. Важливо, щоб вони не тільки опанували предметні знання, але й розвинули здатність до ефективної комунікації як однієї з необхідних умов професіоналізму педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблему діалогічної взаємодії досліджували в свої працях вітчизняні вчені: Н. Голота, А. Карнаухова, В. Бучма, І. Киричок, І. Яременко, І. Тонконог; засади педагогіки партнерства розкрито в роботах В. Ковальчук; в дослідженнях О. Тогочинського, О. Третяк, С. Чебоненко, Т. Пісни, Г. Матукової піднімаються питання індивідуального стилю педагога, лідерським якостям та організації навчання через діалогічну взаємодію. Організаційно-методичні питання, технології фасилітації як діалогічної взаємодії розкрито в працях Г. Чайковської, Л. Барни, Н. Цяпути.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. По-перше, на сьогодні особливо гостро стає питання остаточного визначення значення терміну «культура діалогічної взаємодії» через велику кількість різних трактувань. По-друге, для визначення засад розвитку студентів педагогічних спеціальностей в цьому напрямі слід дослідити взаємозалежності між елементами новітньої освітньої системи і її вимоги до майбутніх вчителів. З цією метою заслуговують на увагу педагогіка партнерства, а також пошук нових шляхів розвитку і формування культури взаємодії в студентоцентрованій освіті, в якій, порівняно з традиційною системою, розповсюдження набувають ефективні в цьому сенсі інтерактивні методи навчання та фасилітація.

Мега статті – дослідити деякі теоретичні та методичні аспекти культури діалогічної взаємодії та її формування у студентів педагогічних спеціальностей, а також з'ясувати поточний стан культури взаємодії серед учасників освітнього процесу в СНУ ім. В. Даля.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Впродовж історії наша країна та її сусіди фокусувалися більше на системному підході, при якому знання надавалися студентам згідно з суворими планами і нормативами. Творчість, свобода виразу ідей та сама комунікація між суб'єктами навчального процесу була поза щільною увагою науковців. В сучасній же моделі, яка відрізняється більшою демократичністю, ключовим елементом вчені вважають безпосередньо діалог, який дозволяє педагогу не тільки врахувати індивідуальні інтелектуальні запити здобувачів освіти, а й вчитися новому, одержуючи корисну інформацію з їхніх уявлень та вражень, не виключаючи інтеграції в освітній процес цього здобутого досвіду. Важливо наголосити, що, згідно з їхньою думкою, діалогова взаємодія ніяк не зменшує виховну роль вчителя, а також його власний професійний та життєвий досвід, навпаки, сприяючи встановленню довірчих взаємин з учнями, створюється психологічно комфортна навчальна атмосфера, заснована на емпатії та співпраці. А мова виступає основним інструментом взаємодії, який є не тільки засобом професійного спілкування, а й способом взаємного пізнання (Голота, Карнаухова, 2022, с. 74-78). Н. Голота та А. Карнаухова наголошують, що саме у поточній моделі системи освіти акцент робиться на значущості діалогової взаємодії в рамках усіх форм навчання, орієнтованих на міжособистісні відносини (там само).

В. Бучма (2019) в свою чергу вважає, що взаємодія між викладачем та студентами у формі діалогічного спілкування виконує подвійну функцію: організація спільної діяльності та гуманізація спілкування між усіма учасниками педагогічного процесу, коли саме діалог встановлює принципи взаємодії на основі рівноправності та взаємоповаги. З цією метою педагог має володіти мовно-комунікативною грамотністю та професійною компетентністю. Перша відбивається у головному принципі культури діалогічної взаємодії – у створенні системи, у якій кооперація здійснюється за допомогою мовлення, що забезпечує взаємний психологічний вплив всіх її членів, а також створює засоби впливу викладача на здобувачів освіти, підвищуючи шанси набуття ними і зростання навчальних успіхів. В. В. Бучма підкреслює, що педагог повинен мати грамотну і виразну мову, зрозумілу і красиву при прослуховуванні (там само). Другий елемент у свою чергу включає надання знань, корисних студентам у майбутній професії, а також побудові освітнього процесу на умовах креативності, проблемності та

самостійності. Тільки за наявності перелічених компонентів діалогічної взаємодії рівень її культури можна оцінити як високий.

І. Киричок, І. Яременко та І. Тонконог (2020), розкриваючи досвід формування культури діалогічної взаємодії з молодшими учнями при роботі з казками, підкреслюють, що включення дітей у діалог під час уроків робить їх уважніше, сприяє активному застосуванню нестандартного мислення та самостійному пошуку відповідей на виникаючі питання. Вони вважають, що створення можливостей участі в різних формах діалогів сприяє більш ефективному засвоєнню як нових знань, так і вже вивчених. Тоді завдання педагога полягає у постійному вдосконаленні своєї діяльності у контексті власної культури діалогічної взаємодії. Автори серед головних умов формування високого рівня культури діалогічної взаємодії майбутнього викладача називають: різні форми діалогової активності, вивчення об'єкта занять у постійному зв'язку з соціокультурним середовищем, а також постійне самовдосконалення педагога (там само, с. 206-211).

Як зазначалося вище, в ракурсі проблеми, що розглядається, заслуговує на увагу педагогіка партнерства, яка відображає педагогічний аспект формування культури діалогічної взаємодії. Нам імпує ідея В. Ковальчук (2023) про те, що педагогіка партнерства допомагає створити освітнє середовище, засноване на принципах рівності, діалогу та співпраці.

Ця концепція ґрунтується на безумовній рівності в праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення та взаємну вимогливість. Вона передбачає демократичне та гуманне ставлення до студента, надання йому права на вибір, збереження його гідності та поваги, дозволяючи бути собою, а не відповідати очікуванням педагога. Стосунки партнерства виникають там, де суб'єкти освітнього процесу мають спільні погляди та прагнення, тому рівноправність в навчанні та відповідальність за його результати є однією з умов, що впливає на діалогічну взаємодію. Тільки поважаючи свого співрозмовника-студента, навіть якщо в нього ще немає жодного досвіду, комунікація буде відбуватися в позитивному ключі для всіх її учасників (там само, с. 6-16, с. 42-48).

Отже, *діалог* будемо розглядати не лише як інструмент, але і як основу і умову для створення комфортного психолого-педагогічного освітнього середовища, здійснення професійної і дослідницької діяльності, розвитку творчих здібностей, розвитку мисленнєвої і мовленнєвої діяльності, комунікативної компетентності.

Під *культурою діалогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу* будемо розуміти систему цінностей, норм, принципів і навичок співпраці між двома та більше учасниками освітнього процесу, що будується з урахуванням потреб та інтересів всіх сторін, свободи слова і вибору,

співтворчості, взаємодвіри та взаємоповаги між усіма учасниками навчального процесу. Педагог виконує тут роль організатора, тьютора, фасилітатора, який створює і психологічні, і організаційно-педагогічні умови для розвитку особистісних потенцій та професійних компетентностей, і допомагає, і спрямовує як індивідуальну освітню траєкторію студента, так і діалогічну взаємодію як під час аудиторних занять та дослідницької співпраці, так і в позааудиторний час у міжособистісному спілкуванні. Педагог, вступаючи і організовуючи процес взаємодії, одночасно виступає зразком, прикладом для наслідування для студентів – майбутніх педагогів.

Отже, організаційний аспект формування у студентів педагогічних спеціальностей культури діалогічної взаємодії залежить від ролі викладача, яка в свою чергу полягає у різноманітті характерів участі в цьому процесі, а також в індивідуальних стилях викладання педагогів. Згідно з дослідженням О. Тогочинського, О. Третяк, С. Чебоненко (2018), яке було проведене серед здобувачів ЗВО, існує як найменш п'ять характерів участі викладача в комунікаціях та навчальному процесі: підтримка – студент активно залучається до діалогу з викладачем, відбувається обмін досвідом та успіхами, а викладач спрямовує своїх підопічних на самостійне формулювання висновків і подальший розвиток, вказуючи на цілі їхньої подальшої професійної діяльності; залучення до посадових обов'язків – навчальний матеріал пристосовується під індивідуальний прогрес студента, через що стимулюється його інтерес до роботи, а також з'являється потенціал розширення компетентних можливостей в майбутній професійній діяльності, тобто орієнтир на практику, а не теорію; делегування повноважень – педагог створює такі ситуації, коли студент може самостійно висловлювати свої думки, ідеї, ставити оцінки своїй роботі, а також бере на себе відповідальність за своє навчання; стимулювання – педагог об'єктивно оцінює досягнення учня і після цього підтримує розвиток тих професійних якостей, які будуть важливими у майбутньому, приділяючи увагу саморозвитку студента (с. 80-84).

Кожен майбутній викладач в невизначений момент своєї кар'єри створить індивідуальний стиль, який буде більше відповідати його науковій сфері, техніці, що є в його розпорядженні, та учням, що частіше всього приходять до нього. На даний момент існує консенсус стосовно того, які умови потрібні для початку цього процесу та в яких кроках він відбувається. Наприклад, Г. Матукова (2020) окреслює етапи, через які проходить педагог, щоб сформувати особливий стиль: викладач вивчає свій об'єкт діяльності та самого себе, що стосується змісту, засобів, форм і методів, переваг і недоліків власної особистості; викладач встановлює близькі та далекі цілі

навчання і виховання в межах свого предмету, стратегії та способи їх досягнення (с. 399-403). Т. Пісна (2022) в свою чергу додає, що викладач взаємодіє зі студентами з акцентом на зв'язок комунікації з ефективністю педагогічної діяльності; викладач вчиться організовувати діяльність студентів та власну. Результатом всього процесу є цілий набір якостей, які будуть притаманні власне цьому педагогу (с. 114-119). З практичної точки зору стає зрозумілим, що між індивідуальним стилем викладача і станом культури діалогічної взаємодії існує певна кореляція.

Те, що стосується поточного рівня сформованості культури діалогічної взаємодії викладачів і студентів, було досліджено нами за допомогою анкетування серед 32 студентів педагогічних та інших спеціальностей, а також 10 викладачів СНУ ім. В. Даля. Було з'ясовано: 68,3% респондентів переконані, що діалог є вкрай важливим у навчальному процесі; 29,3% респондентів схиляються до думки, що діалог важливий, але з деякими винятками. Переважна більшість респондентів визнає, що діалог відіграє певну роль у навчанні, навіть якщо вона варіюється. В такому випадку слід зосередити зусилля на підтримці та розвитку діалогічного навчання – викладачам необхідно заохочувати активну участь студентів у цьому процесі через постійні дискусії, обговорення та обмін інформацією, думками, ідеями з метою отримання зворотного зв'язку.

На питання «Які переваги Ви вбачаєте в наявності діалогу між студентами та викладачами?», більшість респондентів, що дорівнює 78%, обрали три варіанти: сприяє підвищенню рівня розуміння навчального матеріалу, забезпечує можливість обміну досвідом та знаннями між учасниками, сприяє формуванню відкритого та сприйнятливого середовища для навчання. Спільним для цих варіантів є те, що діалог покращує якість і результат навчання, освітньо-комунікативне середовища.

Крім того, 56,1% респондентів зазначили, що діалог сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок, що підкреслює значущість діалогу для когнітивного розвитку студентів. Разом із тим, слід підкреслити, що тільки половина усіх учасників згодна з цим твердженням. Можливо, формулювання цього варіанту відповіді або її специфічність мала вплив на цей результат. Також жоден респондент не обрав варіант: «Не бачу переваг в наявності діалогу між студентами та викладачами», що свідчить про загальну позитивну оцінку діалогу в навчальному середовищі ЗВО. Один респондент зазначив додаткову перевагу – розвиток *soft skills*, що може бути важливо для майбутніх фахівців. І хоча цей варіант запропонував лише один учасник, він додав суттєву ознаку і перевагу діалогічної взаємодії. Можемо припустити, що відповідь належала не майбутньому, а діючому педагогові.

Коли респондентам було запропоновано обрати, які чинники ускладнюють діалог у навчальному середовищі, більшість з них вказала відсутність зацікавленості студентів у спілкуванні з викладачами (61%). Це може бути обумовлено різними чинниками: низька мотивація, слабе розуміння матеріалу студентами, невміння викладача зацікавити аудиторію тощо. 46,3% респондентів відзначили, що негативна атмосфера в аудиторії заважає їм вільно висловлювати свої думки. Це може бути пов'язано з авторитарним стилем викладання, тиском з боку колег, або ж з загальним психологічним дискомфортом в аудиторії. 34,1% респондентів зазначили, що їм не вистачає часу для повноцінного діалогу під час занять. Зазвичай головними причинами цього є щільний навчальний план, не розуміння, або спотворене розуміння поняття діалогічної взаємодії в навчальному процесі, велика кількість студентів у групі або потоці, або, так буває, невміння викладача розподілити час на всі заплановані завдання, поставлені перед заняттям. 58,5% респондентів вважають, що ні студенти, ні викладачі не докладають достатньо зусиль для активної участі обох сторін у діалозі. Виникнення цього чинника призводить до пасивності студентів, неухважності аудиторії та загального зниження рівня зацікавленості в обговоренні й дослідженні проблемних тем і питань.

Є і поодинокі висловлювання з проблеми, що досліджується. Так, один респондент зазначив як можливий чинник небажання педагога йти на контакт, але якщо такі випадки дійсно бувають, то їх рідкість, на щастя, велика. Ще один респондент відмітив як перепону до ефективної діалогічної взаємодії – інтровертність, сором'язливість студентів. Психосоціальний портрет людини, його психотип є одним з найважливіших елементів, що впливає на якість діалогічної взаємодії, і тому дивно, що більше ніхто з респондентів не згадав про нього.

Отже, інтерпретація результатів анкетування свідчить про те, що об'єктивно існує низка чинників, що ускладнюють діалог у навчальному середовищі, над якими треба працювати. Подальші дослідження та впровадження відповідних заходів дозволять покращити якість навчання і спілкування та сприяти більш ефективному освітньому процесу.

За логікою нашого дослідження респондентам пропонувалось обрати зміни, які вони бажають бачити в напрямку формування і підвищення рівня культури діалогічної взаємодії: 53,7% респондентів бажають більше взаємодіяти через діалог у межах аудиторії під час занять. Пояснюється це можливістю краще зрозуміти навчальний матеріал, тобто задавати питання, уточнювати неясні моменти, отримувати додаткові пояснення викладача. Інші обрали цей варіант через бажання отримувати аргументовані позиції під час активного обговорення, а хтось – через позитивний вплив діалогової

активності на загальну атмосферу в аудиторії. 48,8% респондентів бажають проведення додаткових тренінгів з розвитку комунікаційних навичок. І це зрозуміле бажання, яке, до речі, постійно втілюється у життя керівництвом університету в рамках багатьох партнерських програм з громадськими організаціями. Але респонденти мають на увазі і спеціалізовані курси, які підвищують педагогічну кваліфікацію в напрямку діалогової активності, професійної компетентності, а також мовленнєвих навичок. 43,9% респондентів хочуть поширення спілкування з викладачами та студентами поза межами аудиторії. 48,8% респондентів бажали б поширити кількість сумісних, колективних завдань та проєктів зі своїми колегами та викладачами. Прикладом цього можуть стати студентські або наукові конференції, семінари, тренінги тощо.

Тільки працюючи в повноцінній команді з викладачами, студенти отримують можливість розвивати комунікативні навички, а також обмінюватися ідеями та пропонувати різні підходи до вирішення завдань. Це в свою чергу може сприяти розвитку креативності та стимулювати виникнення нових ідей. Викладачі при командній праці в реальному часі можуть принести свій експертний досвід у проєктні завдання, що допоможе студентам краще розуміти матеріал та здійснювати більш якісну роботу в поточному режимі. Отже, бажання студентів та викладачів більше працювати разом може бути зумовлене бажанням обміну ідеями, використанням експертного досвіду, отриманням менторської підтримки, підвищенням мотивації та відповідальності, а також, звісно, розвитком комунікативних навичок.

Отже, проведене анкетування уможливило необхідність збільшення у практичній діяльності педагогів вищої школи інтерактивних форм і методів навчання, а також педагогам взяти на озброєння фасилітацію, яка поєднує в собі цілий арсенал методів, що може використовувати педагог для підвищення рівня діалогічної взаємодії в освітньому процесі. Згідно з визначенням Л. Мартинець (2020), у педагогіці фасилітація означає керування навчальною діяльністю, при якому викладач виступає в ролі помічника, допомагаючи студентам самостійно знаходити відповіді на запитання та розвивати різні навички. Завдяки ним можна отримати знання про сталий розвиток та його цілі, а також усвідомити важливість індивідуальної – особистісної та професійної – і колективної відповідальності для досягнення сталого розвитку суспільства загалом (с. 87-89).

На думку Г. Чайковської, фасилітатори створюють умови для формування знань і набуття навичок, орієнтуючись на індивідуальні потреби та запити тих, хто навчається. Роль фасилітатора полягає у посиленні

потенціалу інших, допомозі їм знайти нові сили, зміщенні акценту з викладання на спрямування і розкриття. Фасилітатор є лідером групи, організовує та веде дискусії. Його мета – не тиснути на учасників, а максимально їх розкрити. В окремих випадках управління процесами навіть передається учасникам. Відносини з учасниками мають безпосередній вплив на навчальний процес, тому його мистецтво полягає у створенні довірливих відносин, не втрачаючи з поля зору навчальних цілей, оскільки викладач несе певну відповідальність за досягнення результатів навчання. Хороші відносини між фасилітатором і учасниками можуть призвести до природного і комфортного розподілу ролей, що, безумовно, є приємним для всіх учасників процесу (Чайковська, 2023, с. 1021).

В ракурсі формування культури діалогічної взаємодії заслуговують на увагу інтерактивні методи, що є продуктивними і під час фасилітації. Так, Г. Чайковська серед ефективних методів фасилітації виокремлює такі:

- динамічна фасилітація, яка реалізується через ігри «цикл життя речей», «усе пов'язане з усім» та інших для розвитку навичок аргументації;
- світове кафе, що удосконалює та розвиває навички формулювання припущень під час розігрування сценаріїв: «що буде, якщо...»;
- відкритий простір втілюється на практиці за допомогою спілкування студентів між собою під час роботи в команді над створенням чогось;
- case study, що розвиває навички ведення дискусій, аргументації та контраргументації під час дебатів (там само, с. 1022-1023).

Л. Барна та Н. Цяпута (2021) наводять два популярні методи фасилітації, що позитивно сприяють розвитку культури діалогічної взаємодії: сфокусована бесіда та «вихід за межі».

Перший – це досить універсальний метод, який можна застосовувати як в однорідній групі, так і серед студентів з різним досвідом та віком. Він забезпечує тривале фокусування уваги студентів на певній темі для визначення потрібного напрямку подальших дій і заохочує висловлювання кожного члена команди, підтримуючи процес групового мислення. Метод сфокусованої бесіди – ефективний інструмент для логічного, обґрунтованого та конструктивного обговорення будь-яких питань. Другий метод застосовується для розробки інноваційних методів взаємодії, подолання конфліктів, корекції поведінки, удосконалення або формування процесів саморегуляції та самоконтролю (Барна, Цяпута, 2021, с. 28).

Практика також показує, що серед ефективних методів, що сприяють розвитку культури діалогічної взаємодії – мозковий штурм, модераційні та ментальні карти, поляризація думок, конференції «Пошук майбутнього» та інші інтерактивні методи навчання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, актуальність проблеми розвитку культури діалогічної взаємодії у майбутніх викладачів, які нині є студентами педагогічних спеціальностей, проявляється в тому, що сучасна модернізована система освіти, яка є студентоцентрованою, вимагає від них не тільки міцної теоретичної бази знань про форми спілкування і їх реалізацію, про концепцію педагогіки партнерства та взаємозалежність один від одного всіх суб'єктів освіти, але й вимагає від педагогів вміння реалізувати на практиці: ефективне спілкування, формування стійких міжособистісних відносин, організацію діалогічної взаємодії в процесі навчання, через активні та інтерактивні методи, фасилітацію. Культура діалогічної взаємодії, як система цінностей, норм, принципів і навичок співпраці, підкреслює важливість комунікації для створення комфортних умов для спільної діяльності, де роль викладача значною мірою залежить від його професійної компетентності, володіння технологіями діалогічної взаємодії та мовно-комунікативної грамотності.

Для покращення стану щодо розвитку культури взаємодії у студентів педагогічних спеціальностей пропонується використовувати інтерактивні методи навчання та збільшити роль методик фасилітації в освітньому-виховному процесі вишу та в професійному становленні майбутніх педагогів. Їх використання дозволить підвищити інтерес студентів до навчання через активне залучення та розвинути практичні навички, необхідні для роботи зі здобувачами освіти в майбутньому, зокрема творчі та соціальні. Можливість спробувати себе в різних ролях та ситуаціях поширить теоретичний досвід перед його застосуванням на практиці в навчальних закладах України. Викладач має займати позицію учасника та спостерігача, який ледь помітно, але професійно спрямовує та організовує процес навчання і взаємодії на засадах педагогіки партнерства, фасилітації, інтерактивних технологій.

Перспективними напрямами дослідження в рамках проблеми, що розглядається, можуть стати більш ґрунтовне дослідження технологій, що сприяють розвитку культури діалогічної взаємодії; вивчення практичного використання цих технологій в освітньому процесі вишу України і світу; їх вплив на розвиток особистісних і професійних якостей і навичок.

Література

1. Барна Л. С., Н. І. Цяпута. Методика використання методів фасилітації в освітньому процесі з курсу «Основи здоров'я». *Тернопільські біологічні читання - Ternopil Bioscience – 2021. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 50-річчю кафедри загальної біології та методики навчання природничих дисциплін і 100-річчю від дня народження доктора*

- біологічних наук, професора Шуста Івана Васильовича. Тернопіль : Вектор, 2021. С. 25–29.
2. Бучма В. В. Діалогічна взаємодія як складова педагогіки партнерства в концепції нової української школи. *Формування позитивної громадської думки щодо освітніх інновацій: підсумки IV етапу експерименту: матеріали круглого столу. Вісник психології і педагогіки*, 2019. URL: [https://www.psyh.kiev.ua/Бучма_В.В._Діалогічна_взаємодія_як_складова_педагогіки_партнерства_в_концепції_нової_української_школи_\(дата_звернення:_01.06.2023\).](https://www.psyh.kiev.ua/Бучма_В.В._Діалогічна_взаємодія_як_складова_педагогіки_партнерства_в_концепції_нової_української_школи_(дата_звернення:_01.06.2023).)
  3. Голота Н. М., Карнаухова А. В. Діалогічна взаємодія в освітньому процесі закладу дошкільної освіти як умова ефективного розвитку комунікативної компетентності дітей дошкільного віку. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 2022. Том 1, №3. С. 70-79.
  4. Киричок І. І., Яременко І. М., Тонконог І. В. Педагогічні умови формування культури діалогічної взаємодії у молодших школярів у роботі над казкою. *Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжсуб'єктивний збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка»*, 2020. Том 2, № 29. С. 206-211.
  5. Ковальчук В. А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
  6. Мартинець Л. А. Фасилітація як сучасна технологія професійного розвитку викладача. *Матеріали 5-ї всеукраїнської науково-практичної конференції 18 листопада 2020 року «Особистісні та ситуативні детермінанти здоров'я»*, 2020. С. 87-89.
  7. Матукова Г. І. Потенціал лідерства майбутнього вчителя: складова його індивідуального стилю. *Молодий Вчений*, 2020. Том 10, № 86. С. 399-403.
  8. Пісна Т. М. Формування індивідуального стилю вчителя в галузі професійної освіти: ознаки та педагогічні умови. *Академічні нотатки. Серія «Педагогічні науки»*, 2022. Том 1, № 203. С. 114–119.
  9. Тогочинський О. М., Третяк О. С., Чебоненко С. О. Тактики використання стилів викладання у закладі вищої освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2018. 155 с.
  10. Чайковська Г. Б. Використання методів фасилітації в навчанні майбутніх учителів початкової школи сталому розвитку. *Матеріали 7-ї міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика»*, м. Харків, 16-18 березня 2023 року, 2023. С. 1021-1023.

References

1. Barna, L. S., Tsiaputa, N. I. (2021). *Metodyka vykorystannia metodiv fasylytatsii v osvithnomu protsesi z kursu "Osnovy zdorovia"* [Methodology of using facilitation methods in the educational process of the course "Basics of Health"]. *Ternopilski biolohichni chytannia - Ternopil Bioscience – 2021. Materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii, prysviachenoi 50-richchii kafedry zahalnoi biolohii ta*

metodyky navchannia pryrodnychyykh dystsyplin i 100-richchiu vid dnia narodzhennia doktora biolohichnykh nauk, profesora Shusta Ivana Vasylovycha. Ternopil: Vektor, 2021. S. 25–29 (ukr).

2. Buchma, V. V. (2019). Dialohichna vzayemodiya yak skladova pedahohiky partnerstva v kontseptsiiy novoyi ukrayinskoyi shkoly. [Dialogical interaction as a component of partnership pedagogy in the concept of the new Ukrainian school]. Formuvannia pozytyvnoi hromadskoi dumky shchodo osvيتnikh innovatsii: pidsumky IV etapu eksperymentu: materialy kruhloho stolu. *Visnyk psykholohii i pedahohiky*. Retrieved from: https://www.psyh.kiev.ua/Бучма_В.В._Діалогічна_взаємодія_як_складова_педогогіки_партнерства_в_концепції_нової_української_школи (date of appeal: 01.06.2023) (ukr).
3. Holota, N. M., Karnaukhova, A. V. (2022). Dialohichna vzayemodiya v osvitnomu protsesi zakladu doshkilnoyi osvity yak umova efektyvnoho rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti ditey doshkilnoho viku [Dialogical interaction in the educational process of the preschool education institution as a condition for the effective development of communicative competence of preschool children]. *International Science Journal of Education & Linguistics. Tom 1, №3*, S. 70-79 (ukr).
4. Kyrychok, I. I., Yaremenko, I. M., Tonkonoh, I. V. (2020). Pedahohichni umovy formuvannya kultury dialohichnoyi vzayemodiyi u molodshykh shkolyariv u robiti nad kazkoyu [Pedagogical conditions for the formation of a culture of dialogical interaction in junior schoolchildren in working with a fairy tale]. *Naukovyi zbirnyk "Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka"*, Tom 2, № 29, S. 206-211 (ukr).
5. Kovalchuk, V. A. (2023). Pedahohika partnerstva u profesyniyi diyalnosti vchytelya. [Partnership pedagogy in the professional activities of a teacher]: navch. posib. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU (ukr).
6. Martynets, L. A. (2020). Fasylytatsiya yak suchasna tekhnolohiya profesynoho rozvytku vykladacha. [Facilitation as a modern technology of professional development of a teacher]. *Materialy 5-yi vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii 18 lystopada 2020 roku "Osobystisni ta sytuatyvni determinanty zdorovia"*, S. 87-89 (ukr).
7. Matukova, H. I. (2020). Potensial liderstva maibutnoho vchytelya: skladova yoho indyvidualnoho stylu. [The leadership potential of the future teacher: a component of their individual style]. *Molodyi Vchenyi. Tom 10, № 86*, S. 399-403 (ukr).
8. Pisna, T. M. (2022). Formuvannia indyvidualnoho stylu vchytelya v haluzi profesynoyi osvity: oznaky ta pedahohichni umovy. [Formation of an individual teaching style in the field of vocational education: signs and pedagogical conditions]. *Akademichni notatky. Seriya "Pedahohichni nauky"*. Tom 1, № 203. S. 114–119 (ukr).
9. Tohochynskyy, O. M., Tretyak, O. S., Chebonenko, S. O. (2018). Takyky vykorystannya styliv vykladannya u zakladi vyshchoyi osvity. [Tactics of using teaching styles in a higher education institution]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*. Natsionalnyi universytet "Chernihivskiyi kolehium" imeni T. H. Shevchenka. Chernihiv (ukr).

10. Chaykovska, H. B. (2023). Vykorystannya metodiv fasylytatsiyi v navchanni maibutnikh vchyteliv pochatkovoyi shkoly stalomu rozvytku. [Using facilitation methods in the training of future primary school teachers for sustainable development]. *Materialy 7-yi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vykykiv: teoriia i praktyka"*, m. Kharkiv, 16-18 bereznia 2023. S. 1021-1023 (ukr).

FORMATION OF A DIALOGIC INTERACTION CULTURE OF PEDAGOGICAL SPECIALTY STUDENTS AS A CONDITION OF THEIR PROFESSIONALISM

S. S. Rashydova, A. E. Solianik

The article defines the essence of the concept of dialogue, and substantiates the relevance of developing a culture of dialogic interaction among future teachers, who are currently students of pedagogical specialties. Research indicates that the modernized education system requires future teachers not only to have a solid theoretical knowledge base but also to effectively communicate, build stable interpersonal relationships, and maintain efficient professional interaction. The conducted studies have confirmed the need for forming a culture of interaction, the interest of students and teachers in dialogue, and the need for improving dialogic interaction within the educational process at university and beyond.

To improve the present-day level of a culture of dialogic interaction, and to ensure efficient communication in the process of professional development and improvement, it is proposed to use interactive teaching methods and increase the role of facilitation techniques in the educational process. This will help to enhance students' interest in learning and develop the practical skills and competencies of an organizer, communicator, and facilitator necessary for future professional activity as teachers.

Keywords: *dialogic interaction, culture, partnership pedagogy, interactive teaching methods, facilitation.*

Рашидова Світлана Станіславівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ, Україна). E-mail: svetlana101068@gmail.com

Rashydova Svitlana Stanislavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Pedagogy Department of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Kyiv, Ukraine). E-mail: svetlana101068@gmail.com

Солянік Артем Едуардович – здобувач вищої освіти магістерського рівня Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ, Україна). E-mail: artemsolianik.ua@gmail.com

Solianik Artem Eduardovych – higher education applicant of a master's degree of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Kyiv, Ukraine). E-mail: artemsolianik.ua@gmail.com